

LEZING SYMBOLIEK

Flierefluiter © 2004

Wat is symboliek nu eigenlijk?

Volgens het woordenboek is een symbool een 'zinnebeeld' en deze term wordt wat verderop weer omschreven als 'een zinnelijk waarneembaar teken of voorwerp dat iets geestelijks, iets abstracts uitbeeld'. Een symbool is dus een teken dat een abstracte, geestelijke betekenis heeft. Deze betekenis komt meestal in de vorm van het symbool al naar voren.

Zo staat het symbool van de Levensboom, dat het logo van mijn praktijk is, voor het leven. Zoals je ziet lopen de takken van de boom weer over in de wortels en dit verwijst naar de eeuwige kringloop van geboorte, groei, bloei, dood en wedergeboorte. Verder verwijst het naar het feit dat alles in het leven met elkaar verbonden is. De betekenis van het symbool zit hier besloten in de wijze waarop het afgebeeld is. Bij de (picturale) tarotkaarten is dit net zo. De betekenis van een kaart ligt besloten in de symboliek van de afbeelding en kan door goed te kijken hieruit worden afgeleid.

Het is overigens niet zo dat bij elk symbool de betekenis in de afbeelding besloten ligt. Een hart zal over het algemeen symbool staan voor liefde maar dat is uit de afbeelding niet af te leiden. Het is een cultureel gegeven dat een hart voor liefde staat en de meeste mensen in onze cultuur zullen deze symboliek dan ook meteen herkennen. Voor iemand uit een andere cultuur kan dit een stuk moeilijker zijn. Ook zijn er symbolen die geen reel bestaand iets weergeven maar abstracte tekens met een bepaalde betekenis zijn. Een voorbeeld hiervan zijn de Runentekens.

Behalve cultuurgebonden kan symboliek ook tijdgebonden zijn. Als op een schilderij van Breughel een pijp afgebeeld staat die op een pispot ligt, zullen de meeste 21e eeuwigers niet meteen doorhebben dat dit naar geslachtsgemeenschap verwijst. Een Middeleeuwer snapt dit meteen.

Symbolen kunnen ook meerdere betekenissen hebben. Zo betekent het Swastika in de Westerse wereld iets heel anders dan in het Hindoeïsme of Boeddhisme. Een duif staat in het Christendom voor de Heilige Geest, maar in politiek opzicht betekent een duif vrede. Twee koerende duiven staan echter weer voor liefde.

Een symbool kan een basisbetekenis hebben die op verschillende manieren uitgelegd kan worden. Zo staat een zeis voor het binnenhalen van de oogst. Enerzijds betekend dit het afkappen van een ontwikkeling en het beindigen van een groeiproces, maar anderzijds betekend het ook het scheppen van overvloed en het verzamelen van zaaigoed. Zo heeft de zeis een betekenis (oogst) met twee verschillende kanten.

Het is andersom ook mogelijk dat een symbool op twee verschillende manieren naar het zelfde basisprincipe verwijst. Zo staat het wiel binnen het neo-paganisme voor de kringlopen van de seizoenen en de landbouw en binnen de Romani (zigeuner) spiritualiteit voor de wagen die de basis van hun nomadenbestaan vormt. Op het eerste gezicht zijn dit twee totaal verschillende betekenissen, maar op een dieper niveau verwijzen beide weer naar de noodzakelijke randvoorwaarde van het leven. De kringlopen van de seizoenen en de

landbouw maken het leven op Aarde immers mogelijk en de woonwagen maakt het zigeunerbestaan mogelijk.

Een symbool kan naast de eigen betekenis ook nog naar een ander symbool verwijzen. Om bij de duif te blijven, deze vogel kan behalve naar de Heilige Geest of naar liefde ook nog naar de planeet Venus en haar astrologische betekenis verwijzen.

Tenslotte is het ook nog zo dat een symbool een zeer persoonlijk betekenis heeft. Een roos staat over het algemeen voor liefde en passie, maar als je moeder erg van rozen hield en deze in de tuin had staan, dan kan een roos voor jou ook naar moederschap verwijzen.

Symbolsystemen

In het voorgaande heb ik alleen gesproken over enkele symbolen, over een symbool wat naar een of meerdere betekenissen verwijst. Er zijn echter ook samengestelde symbolen die in een symbolisch teken meerdere verwante symbolen samenvatten tot een geheel. Dit zijn zogenaamde symbolsystemen.

Het bekendste en meest complexe voorbeeld van een dergelijk symbolsysteem is de Kabbalistische Levensboom. Deze boom bestaat uit 10 (of 11) Sferen of Sephiroth die verbonden zijn door 22 Paden. Dit symbool is een plattegrond van de Schepping en geeft tevens de wijze aan waarop de Schepping tot stand is gekomen. De Sephiroth geven elk een bepaald niveau van geestelijke ontwikkeling aan en de Paden zijn wegen om deze niveaus te bereiken. Aan elk Sephira is een planeet verbonden, een kleur, dier, Godheid en verschillende andere symbolen. Voor de 22 Paden geldt hetzelfde. Het symbool van de Kabbalistische Levensboom is zo een soort ladenkast vol symbolen.

Boven de Levensboom hangen de drie Sluiers van Negatief Bestaan: Ain (negativiteit), Ain Soph (het grenzeloze) en Ain Soph Aur (het grenzeloze licht). Deze drie sluiers vertegenwoordigen in de Kabbalistische leer datgene wat aan de schepping vooraf gaat en dat door de mens niet gekend kan worden. Waar de energie van deze drie sluiers samenkomt, ontstaat de mogelijkheid voor de schepping. Dit is de eerste Sefhira, Kether, een sfeer van pure Goddelijke energie. Van de elf Sephiroth zijn er tien afgebeeld op de Levensboom volgens het patroon dat te zien is op de kaart Pentakels Tien. De elfde Sefhira Daath is een verborgen sfeer die de afgrond voorstelt tussen de bovenste drie en de onderste zeven Sephiroth. Daath wordt op de Levensboom meestal niet of verhuld weergegeven. De Sephiroth zijn verdeeld over drie zuilen. De linkerzuil is de vrouwelijke 'Zuil der Gestrengheid' (Boaz) en de mannelijke rechterzuil heet Jachin ('Zuil der Genade'). De middelste zuil is de , 'Zuil van Evenwicht'. Vanuit Kether stroomt deze energie steeds verder omlaag door de overige Sephiroth waarbij telkens een lager of dichtere niveau van de schepping ontstaat. Uiteindelijk eindigt de energie in de Sefhira Malkuth, de sfeer van de materiële werkelijkheid. In de Levensboom wordt deze 'Stroom van Manifestatie' meestal weergegeven door een bliksemflits.

De tien Sephiroth op de Levensboom zijn onderling verbonden door 22 Paden. Deze staan voor manieren waarop het bewustzijn ontwikkeld kan worden van Aards bewustzijn (Malkuth) naar Goddelijk bewustzijn (Kether) en corresponderen met de Grote Arcana. De weg die de mysticus of magiër bij de ontwikkeling van zijn bewustzijn over de 22 paden aflegt, is weergegeven door de slang. Tenslotte kent de Kabbalah nog vier 'Werelden' of 'Rijken'. Dit zijn vier werkelijkheidsniveau's waarop elk van de Sephiroth en Paden werkzaam zijn. Deze Werelden zijn het 'Rijk der Archetypen', het 'Rijk der Schepping', het 'Rijk der Vormen' en het 'Rijk der Handelingen'.

Het bestuderen van dit symboolsysteem kan zo licht werpen op een veelvoud van onderwerpen. Het kan de menselijke geestelijke ontwikkeling verduidelijken, maar ook de samenhang tussen Goden en godinnen uit verschillende pantheons helder maken. De Kabbalistische Levensboom kan ook gebruikt worden om meer inzicht te geven in andere symboolsystemen als de Tarot. De Sephiroth zijn immers verbonden met de numerieke kaarten van de Kleine Arcana en de 22 Paden corresponderen met de Grote Arcana. De Hofkaarten zijn tenslotte verbonden met de vier Sferen.

De Tarot als symboolsysteem

Ook de Tarot is op te vatten als een symboolsysteem. Dit systeem is weliswaar niet zoals de Kabbalah samen te vatten in een symbolisch teken, maar kent wel, net als de Kabbalah meerdere betekenislagen.

Zo staat de Grote Arcana voor archetypische principes, maar ook voor ontwikkelingsstadia van de menselijke geest. De Kleine Arcana staat enerzijds voor alledaagse gebeurtenissen en anderzijds voor manieren waarop een bepaald element zich manifesteert. De Hofkaarten verwijzen naar karaktereigenschappen maar ook naar de gecombineerde werking van de elementen. De Grote Arcana is verbonden met de 10 planeten en de 12 tekens van de dierenriem en de Kleine Arcana staat voor de werking van de planeten in de dierenriem. Verder zijn er nog de eerder genoemde verbanden met de Kabbalistische Levensboom.

Deze symbolische betekenissen van de Tarotkaarten kunnen op verschillende manieren tot uitdrukking komen in de afbeeldingen. Zo gebruikt de Rider Waite Tarot vooral 'gewone' voorwerpen als symbolen op de afbeeldingen, terwijl de Crowley Thot Tarot voornamelijk symbolen uit de astrologie en de leer van de Golden Dawn gebruikt. Bij de Rider Waite Tarot wordt het vastzitten in de materie op de kaart 'De Duivel' uitgebeeld doordat de personen zitten vastgeketend aan een blok steen, terwijl de Tarot of the Old Path dit uitbeeldt door een slang die om iemands been en om een boom kronkelt. Zo kunnen de verschillende betekenissen van de kaarten ook nog eens op verschillende wijze worden aangeduid.

Welke betekenislaag van de Tarot het meest naar voren komt of welke manier van afbeelden het sterkste werkt, is afhankelijk van de achtergrond en het referentiekader van de kaartlegger.

Hoe werken symbolen?

Symbolen roepen associaties bij ons op. Een hart roept in onze cultuur de associatie liefde op en de duif de associatie met vrede, de Heilige Geest of de planeet Venus. De associaties in dit voorbeeld zijn gebonden aan onze Westerse cultuur, maar ze zitten hierin diep verankerd. Deze symbolen zijn archetypen geworden. Archetypen zijn beelden en associaties die in de loop der eeuwen zijn ontstaan en deel uitmaken van ons collectief onderbewuste. Ze zijn als het ware genetisch bepaald en aangeboren bij mensen die deel uitmaken van deze cultuur. Hiernaast speelt uiteraard ook de persoonlijke geschiedenis, achtergrond en instelling een belangrijke rol. Het archetype 'Vader' ligt deels vast in het culturele collectief onderbewuste, maar wordt ook gekleurd door de eigen ervaring met vaders.

Doordat symbolen bij ons collectief onderbewuste horen vormen ze voor ons tevens een sleutel tot de kennis die in dit onderbewuste ligt opgeslagen. Door te werken met symbolen kunnen we toegang krijgen tot informatie die voor onze rationele geest niet goed bereikbaar is. De roos met zijn felrode kleur, zwaar-zoete geur en stekelige doornen kan ons een dieper inzicht geven in het wezen van de liefde dan een boek of lezing omdat symbolen tot een diepere laag van onze geest spreken. Het bedwelmende effect van de liefde kan door een psycholoog wellicht uitvoerig besproken worden, maar de herinnering aan een geurige roos kan ons deze bedwelming (weer) doen ervaren en doorleven. Dat zo iets moois als de liefde ook vreselijk pijn kan doen is beter te begrijpen als we het beeld van de roos met zijn doorns voor de geest halen.

Dit effect van symbolen is te vergelijken met het effect van kunst. Een mooi muziekstuk of een goed gedicht kan diepe emoties en veel associaties oproepen die rationeel niet terug te voeren zijn op de klanken van de muziek of de woorden van het gedicht.

Een ander aspect van het werken met symbolen is dat ze de beperking van het rationele denken overstijgen doordat ze associatief denken stimuleren. Ons normale denken is rationeel en lineair; we stellen A en redeneren hierop voort tot B en concluderen vervolgens C. Bij deze denktrant volgen we de wetten van de logica en voor veel onderwerpen is dit erg handig. Toch kan de logica ons ook beperken in de vrijheid en creativiteit van het denken. Door symbolen te gebruiken en associatief te denken heffen we deze beperking weer op.

Als we logisch nadenken over een verloren liefde dan blijven we ons wellicht herinneren hoe mooi het allemaal was, hoe het uiteindelijk is stuk gelopen en hoeveel pijn dat deed. Als we ons daarentegen deze liefde voorstellen als een roos, dan herinneren we ons ook de prachtige bloei en de heerlijke geur, we zien de bloem waarschijnlijk weer verwelken en voelen weer de stekende pijn van de doorns; maar de kans is ree dat we ook weer enkele knoppen zien verschijnen aan de rozenstruik of dat we de bloemen zien die nog steeds bloeien.

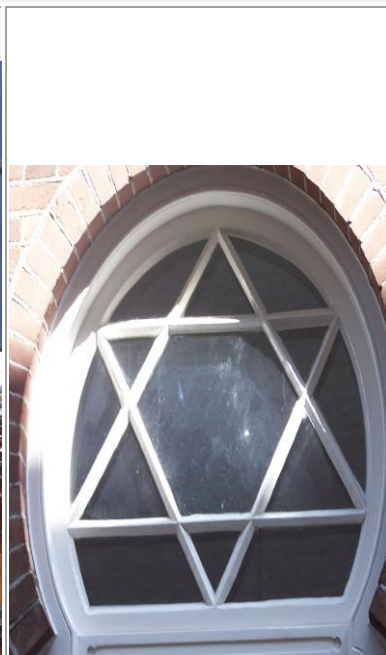
Als we over boosheid nadenken als over een zwaard, dan zien we uiteraard de vernietigende kracht van de boosheid maar het beeld roept wellicht ook associaties op van het zwaard als instrument om orde te herstellen, we zien misschien de mogelijkheid om er iemand mee te doden maar ook om knopen door te hakken. We komen misschien tot het inzicht dat het hanteren van een zwaard verantwoordelijkheid, oefening en beheersing eist. Zo kan het symbool van een zwaard veel waardevolle associaties betreffende boosheid oproepen, die we met rationeel denken misschien niet of minder duidelijk gehad zouden hebben.

Een symbool zegt vaak meer dan duizend woorden.

En tot slot nog een leuke manier om je eigen woonomgeving te verkennen en je meteen te verdiepen in symboliek: in je eigen woonplaats op zoek te gaan naar (heidense of occulte) symbolen in het straatbeeld. Hieronder staat een deel van de oogst van een dagje Nijmegen.

Handen

Hexagram

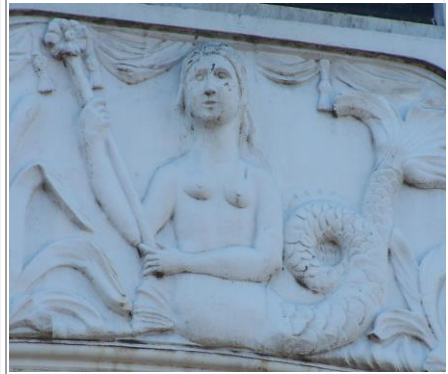
Duivel/Moenen

Spiraal

Spiraal/Amoniet

Zeemeermin

Diana

Jaarwiel

Groene Man

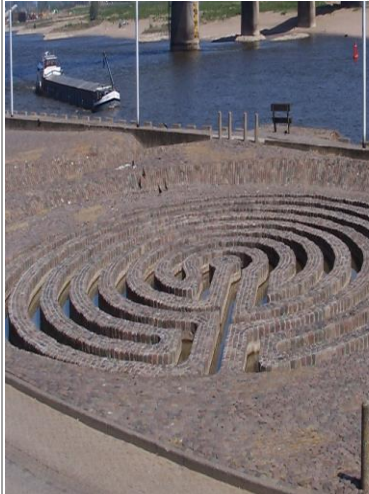
Janus

Janus

Ram

Labyrinth

Labyrinth

Ster

Hermes

Slang

	Eenhoorn	
		
Doodshoofd	Stier, Vuur, Maagd	Ram, Weegschaal

YGGDRASIL, Natuurlijke Spiritualiteit

www.jackstoop.eu/yggdrasil.htm